

Η ΣΧΟΛΗ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Υπό του κ. André MIRAMBEL

Έντεταλμένου Καθηγητού εις την Σορβόννην

Αί «Σπουδαί» εινε εϋτυχείς παρουσιάζουσαι εις τό κοινόν των τόν λαμ-
πρόν νεοελληνιστήν και φίλον της Ελλάδος κ. André Mirambel, καθη-
γητήν των Άνατολικών Γλωσσών, έντεταλμένον εις την Σορβόννην.
Τό έλληνικόν κείμενον του άρθρου δίδεται ως έγγραφη υπό του
κ. Mirambel. Τό εισαγωγικόν κατατοπιστικόν σημείωμα όφείλεται εις
τόν Έλληνα Καθηγητήν των Μαθηματικών κ. Νικόλαον Σωτηράκην.

Α

Ό André Mirambel γεννήθηκε στο Παρίσι τό 1900. Στα φοιτητικά του χρό-
νια, παράλληλα με τις λαμπρές πανεπιστημιακές σπουδές, παρακολουθεί στη
Σχολή Άνατολικών Γλωσσών τά μαθήματα της νεοελληνικής και γίνεται ό έκλε-
κτός μαθητής του Ψυχάρη. Στα 1924, πετυχαίνει μαζί με την agrégation* του Πανε-
πιστημίου της Sorbonne και τό «δίπλωμα» της νεοελληνικής, της Σχολής Άνατο-
λικών Γλωσσών. Διορίζεται άμέσως καθηγητής στο Λύκειο της Reims, ενώ σύγ-
χρονα ζητεί να μετατεθεί στο Γαλλικό Ίνστιτούτο των Άθηνών. Πραγματικά,
άμέσως τόν έπόμενο χρόνο, πετυχαίνει τό διορισμό του στην Άθήνα, όπου επί
τρία συνέχεια χρόνια πλαταίνει και βαθαίνει τις γνώσεις του στα νεοελληνικά
και μελετά γλωσσολογικά τις διαλέκτους της Μάνης. Άπό τά 1929 διαδέχεται
τόν Ψυχάρη στην Ιστορική Ήδρα της νεοελληνικής στη Σχολή Α. Γ. Στα 1930
ύποστηρίζει στη Sorbonne διδακτορική διατριβή για τις διαλέκτους της Μάνης
και τιμάται με τόν έπίζηλο χαρακτηρισμό «très honorable». Άπό δω και πέρα ή
έπιστημονική καριέρα του άνοίγεται πλατιά και γόνιμη. Στα 1931 έκλέγεται διοι-
κητής της Γλωσσολογικής Έταιρίας της Γαλλίας και διατηρεί την τιμητικότατη
αυτή θέση ως τά 1953. Άπό τά 1938 του άνατίθεται και ή διδασκαλία της νέας
έλληνικής καθώς και ή διεύθυνση του Νεοελληνικού Ίνστιτούτου στη Sorbonne
(Ήδρα που ως τότε κατείχε ό Fernot). Η άκαταπόνητη και γόνιμη εργατικότητα
του έκτιμάται παντού και οι τιμητικές διακρίσεις διαδέχονται ή μία την άλλη.
Έτσι, από τό 1948, ή Σχολή Α. Γ. του άναθετεί τά καθήκοντα του Βοηθού-
Διοικητού.

Τό Γαλλικό Ίνστιτούτο Άθηνών χαρακτηρίζει σ' ένα βιογραφικό σημείωμα
κατά τόν άκόλουθο τρόπο τόν κ. Mirambel :

«Έλληνιστής που σ' αυτόν στηρίζονται οι νεοελληνικές σπουδές στη Γα-
λία, ό André Mirambel έδειξε πολλές φορές, μάλιστα κατά τόν τελευταίο πόλεμο,
τά αισθήματα της πολύ βαθιάς προσήλωσής του στην Ελλάδα. Και οι παλαιοί
έλληνες μαθητές του, που παρουσίασαν στη Sorbonne τη διδακτορική θέση τους
μπροστά σέ έπιτροπή που συμμετείχε κι εκείνος, γνωρίζουν καλά τί είναι ίκα-
νός να δώσει ένας Δάσκαλος που δε διαχωρίζει ποτέ τη συνείδηση από την
Έπιστήμη».

Όταν λέμε διδασκαλία της νεοελληνικής στη Σχολή Α. Γ. και στο Πανεπι-
στήμιο της Sorbonne δέν πρέπει να νομίζεται πως πρόκειται για στεγνή σπουδή
του λεξιλογίου και της γραμματικής της γλώσσας μας. Για τόν κ. Mirambel, ή

* Agrégation: Διαγωνισμός που έπιστέφει τις πανεπιστημιακές σπουδές με ένωμά-
τωση στο καθηγητικό προσωπικό της Μέσης Έκπαίδευσης.

νέα ελληνική — πού ταυτίζεται με τη δημοτική — δέ ζει και δέ διαμορφώνεται μόνο μέσα στις καθαρές διαλέκτους τῶν ἐπαρχιῶν και στοὺς γλωσσικοὺς κυκεῶνες τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων ἀλλὰ προπάντων στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τῶν νεοελλήνων πεζογράφων και ποιητῶν. Γι' αὐτό, πλῆι στις καθαρὰ γλωσσολογικὲς ἔρευνες τοῦ πάνω σὲ ζωντανῆς διαλέκτους, ὅπως τῆς Μάνης, δόθηκε μὲ ἀγάπη και ζήλο στὴ μελέτη και τῆς νεώτερης λογοτεχνίας μας και προβάλλει πάντα τὰ ἔργα τῶν πεζογράφων μας και τῶν ποιητῶν μας στοὺς Γάλλους και ἄλλους ξένους μαθητὲς του, ὄχι ἀπλῶς σὰν κείμενα γιὰ γλωσσικὴ ἐξάσκηση ἀλλὰ προπάντων σὰ λογοτεχνικὰ δημιουργήματα μὲ ἐσωτερικὴ ἀξία. Προικισμένος μὲ πλοῦσια καλλιτεχνικὰ δῶρα (εἶναι, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, λαμπρὸς δεξιότηνης τοῦ βιολοῦ) ἐπιδιώκει σὲ κάθε εὐκαιρία και μὲ κάθε μέσο πού τοῦ παρέχει ἢ ἐπιστημονικὴ και φιλολογικὴ δραστηριότητά του νὰ κάνει γνωστὸ στὴ Γαλλία και στὴν Εὐρῶπῃ τὸν νεοελληνικὸ πνευματικὸ και καλλιτεχνικὸ πολιτισμὸ. Σὲ σειρά ἀπὸ ἄρθρα του και σὲ βιβλία ἔχει ἀσχοληθεῖ εἰδικὰ και ὑπεύθυνος μὲ τὴ λογοτεχνία μας και, πρόσφατα, χάρισε στὸ εὐρωπαϊκὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, μὲ γαλλικὴ μετάφραση ἕνα δλόκληρο τόμο μὲ διηγήματα τοῦ Θράσου Καστανάκη* πού ἀπὸ πολλὰ χρόνια συνεργάτης του στὴ Σχολὴ Α. Γ., δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ δουλεύει και νὰ πλουτίζει — ἄξιος και ἀκούρατος σμιλευτὴς τοῦ λόγου — τὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία μὲ νουβέλες και μυθιστορήματα, ὅπου ἀνάγλυφῃ ζωντανεῦται ἢ νεοελληνικὴ ζωὴ στὰ μεγάλα κυρίως ἀστικά κέντρα. Μὲ τὸν πρόλογο τῆς ὥρας αὐτῆς ἔκδοσης δίνεται ἢ εὐκαιρία στὸν κ. Mirambel νὰ κάνει ἕνα σύντομο σκίτσο και μιὰ στοχαστικὴ τοποθέτηση και προβολὴ τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας και ποίησης μέσα στὴ σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία: «Εἶναι, λέει, σωστὸ νὰ μάθουμε και μεῖς, μὲ τὴ σειρά μας, νὰ ἀναγνωρίζουμε και νὰ ἐκτιμᾶμε τὴν προσφορὰ τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας στὴν παγκόσμια τέχνη ἐξοικειωνόμενοι μὲ τὴ λογοτεχνία της». Χωρὶς ἄλλο, ὁ κ. Mirambel, μὲ τὴν δλοκληρωμένη προσωπικότητά του, τοῦ ἐπιστήμονα και καλλιτέχνη, εἶναι ὁ ἀξιότερος πνευματικὸς πρεσβευτὴς τῆς χώρας μας στὴν πρωτεύουσα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρῶπης πού λέγεται Παρίσι.

Τὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ εἶναι διάλεξη τοῦ κ. Mirambel στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀθήνας στις 21 - 10 - 55. Ἡ μετάφραση ἔχει γίνε ἀπὸ τὸν ἴδιο, εἰδικὰ γιὰ τίς «Σπουδές».

Νικ. Σωτηράκης

Στὰ 1948, τὸ Ἐθνικὸ Τυπογραφεῖο τῆς Γαλλίας δημοσίεψε ἕναν τόμο μὲ τίτλο **Ἐκατοντηνιάρχρονα τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν**, πού ἦταν μιὰ ἔκθεση τῆς ἱστορίας, τῆς διοργάνωσης και τῆς διδασκαλίας τούτης τῆς Σχολῆς. Ὁ τόμος, πού τὸν εἶχε προηγηθεῖ στὰ 1895 ἕνα ἄλλο βιβλίο μὲ τίτλο **Ἐκατόχρονα**, ἀνάφερε τὴ γένεση και τὸ ἔργο ἐνὸς ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα τοῦ Παρισιοῦ (ὅπως τὸ Κολλέγιο τῆς Γαλλίας, ἢ Σχολὴ τῶν Ἀνώτερων Σπουδῶν, κλπ.), πού, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο, διέπονται κατευθειαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας. Πράγματι, ὁ νόμος τῆς 30ῆς Μαρτίου 1795 (ἰκριβῶς τοῦ 10οῦ τοῦ Ζερμινάλ, τρίτη χρονιά, κατὰ τὸ ἐπαναστατικὸ ἡμερολόγιο), ἱδρυσε «μιὰ δημόσια σχολὴ γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, πού εἶναι χρήσιμες γιὰ τὴν πολιτικὴ και τὸ ἐμπόριο». Αὐτὴ ἢ ἱδρυση, πού τὴν ἀπεφάσισε ἢ Συμβατικὴ Συνέλευση, μετὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Λακανάλ, προέδρου τῆς

* Thrasso Castanakis: «Tasso Tassoulo» et autres Nouvelles. Traduites du grec moderne et présentées par André Mirambel. (Société d' édition «Les belles lettres» Paris 1955 (σελίδες 324).

Ἐπιτροπῆς τῆς Δημόσιας Παιδείας, ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν τοῦ Λαγκλές.

Ἀπόστρατος ἀξιωματικός, πού τὸν τραβοῦσε ἡ λατρεία τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε ἀπευθύνει στὰ 1790 στὴ Συνέλευση ἕνα ὑπόμνημα γιὰ «τὴ σημασία τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν γιὰ τὴν ἐπέκταση τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν πρόοδο τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν». Τὰ πρῶτα μαθήματα ἔγιναν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1796. Ἐγκαταστημένη, στὴν ἀρχή, μέσα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἔπου ἔμεινε ὡς τὰ 1873, ἡ «Εἰδικὴ Σχολὴ τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν» («Ἐθνικὴ» ἀπὸ τὰ 1914), μεταφέρθηκε σ' ἕνα κτίριο τοῦ Ναυτικοῦ Μηχανικοῦ, 2, ὁδὸς ντὲ Δέλ. Ἐκεῖ βρισκεται ἀκόμη σήμερα· στὸ παλαιὸ κτίριο προστέθηκε τὸ γειτονικὸ (ἀρ. 4) ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια περὶπου.

Ἡ ἴδρυση μιᾶς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν ἦταν περίεργο γεγονός στὴ γενικὴ ἱστορία τῆς γαλλικῆς παιδείας, πού ἀπὸ αἰῶνες θασίζοτανε στὴν παράδοση τοῦ κλασικοῦ ἀνθρωπισμοῦ (κυρίως τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς). Ἦταν ἕμως ἡ ἐπανάληψη, μὲ πῖο συστηματικὴ μορφή, τῶν ἀνατολιστικῶν διδασκαλιῶν πού, κατὰ τὴν παλαιὰ μοναρχία, γνῶρισαν μιὰ λίγο πολὺ ἐφήμερη ὑπαρξὴ στὴ Γαλλία. Π. χ. τὸ «Κολλέγιο τῆς Πόλης», πού λειτούργησε στὸ Παρίσι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ 13ου αἰῶνα, ἀργότερα ἡ «Σχολὴ τῶν Νέων Γλωσσισμαθῶν», ἰδρυμένη στὰ 1669 ἀπὸ τὸν Κολμπέρ, μαζί μὲ τὸ «Ἀρμενικὸ Κολλέγιο τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου», πού λειτούργησε ὡς τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα. Ὁ σκοπὸς τους ἦταν νὰ μορφωθοῦν διερμηνεῖς εἴτε γιὰ τίς ἐμπορικὲς σχέσεις μὲ τίς χώρες τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, εἴτε γιὰ τὸ γυρισμὸ τῶν ὀρθοδόξων στὸν καθολικισμὸ. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀποψη, ἂν καὶ ὄχι παραμελημένη, ἔμεινε πίσω ἀπὸ τίς πρακτικὲς ἀνάγκες. Ἐπρεπε νὰ βγεῖ ἡ διάταξη τῆς 30 Μαρτίου 1795 γιὰ νὰ προστεθεῖ στὴν ὑποχρέωση τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν νὰ «γνωρίζουν στοὺς μαθητὲς τίς πολιτικὲς καὶ ἐμπορικὲς σχέσεις πού ἔχουν μὲ τὴ Γαλλικὴ Δημοκρατία οἱ λαοὶ πού μιλοῦν τίς γλώσσες πού διδάσκουν» (ἄρθρο 3ο), τὸ χρέος νὰ «συντάσσουν γαλλικὰ τῆ γραμματικὴ αὐτῶν τῶν γλωσσῶν» (ἄρθρο 4ο). Μικρὴ Σχολὴ στὴν ἀρχή — ἐπειδὴ τρεῖς ἔδρες μόνο πρωτοδημιουργήθηκαν (τῆς ἀραβικῆς, τῆς τουρκικῆς, τῆς περσικῆς) κατὰ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, στὸ πρῶτο ποιοκολλήμα τῆς Σχολῆς — δὲν ἔπαψε νὰ παίρνει ἔκταση· στὰ 1812 ἰδρύθηκε ἡ ἔδρα τῆς ἀρμενικῆς, στὰ 1819 ἡ ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς. Ἐπειτα μπήκαν οἱ ἰνδικὲς γλώσσες (1830), οἱ γλώσσες τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς (κινέζικα 1843, μαλαϊκὰ 1844, ἰαπωνικὰ καὶ ἀνναμιτικὰ 1868 - 9, σιαμαϊκὰ 1899) οἱ σλαβικὲς γλώσσες (ἡ ρωσικὴ στὰ 1876) ἡ ρουμανικὴ (1888) οἱ ἀφρικανικὲς γλώσσες (1921) οἱ φιλανδοουγγρικὲς (1931) κλπ. Λοιπόν, σήμερα, ἂν ἔχει κανεὶς ὑπόψη του, ὄχι μόνο τίς τακτικὲς ἔδρες ἀλλὰ καὶ τὰ συμπληρωματικὰ μαθήματα, διαπιστώνει ὅτι στὴ Σχολὴ διδάσκονται σαράντα - δύο γλώσσες. Καί, ἂν ρίξει μιὰ ματιὰ στὸ γλωσσολογικὸ χάρτη τῆς γήινης σφαίρας, θὰ δεῖ ὅτι, ἀπὸ τίς διάφορες γλωσσικὲς οἰκογένειες πού ὑπάρχουν σήμερα στὸν κόσμον, πολὺ λίγες δὲν ἀντιπροσωπεύονται ἀνάμεσα στίς γλώσσες πού διδάσκονται στὴ Σχολή. Πράγματι, αὐτὲς οἱ γλώσσες ἀνήκουν στὰ Ἰνδοευρωπαϊκὰ, στὰ σημιτικὰ, στὰ οὐραλο - ἀλταϊκὰ, στὰ ἀφρικανικὰ, στὰ Ἰνδονησιακὰ, στὰ Ἄπω - ἀνατολικὰ, καὶ στὰ ἰδιώματα τῆς Ὠκεανίας.

Πρόκειται εδώ, λοιπόν, για ένα πολύ πλατύ πεδίο που δεν ανταποκρίνεται μόνο σε πραχτικές ανάγκες (δηλαδή σχέσεις της Γαλλίας με τις αποικίες της ή με άλλα κράτη της Ευρώπης και της Ἀσίας), αλλά και στην επιστημονική περιέργεια. Ὑπάρχει, όμως, κάποια ανισότητα όσον αφορά τὴν διανομὴ τῶν ἐδρῶν, εἴτε γιὰ κάθε γλωσσικὴ ομάδα, εἴτε γιὰ κάθε γλώσσα, κάποτε.

Ἔτσι, ὑπάρχουν τρεῖς ἔδρες γιὰ τὰ ἀραβικὰ (κλασικὰ, ἀνατολικὰ καὶ μαροκινὰ) ὅπου διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες διαδέχτηκαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο (σήμερα ἀκόμη, οἱ ἀραβικὲς σπουδὲς χρωστοῦν τὰ πιὸ σπουδαῖα τους ἀποτελέσματα στοὺς Γάλλους εἰδικούς). Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν τοῦ ρωσικοῦ μαθήματος ἔκανε ἀναγκαῖα τὴν ἔδρουση μιᾶς δευτέρης ἔδρας. Τὸ ἐναντίον, γιὰ τὶς γλώσσες τῆς Ἰνδίας, τῆς μαύρης Ἀφρικῆς, γιὰ τὰ φιλλανδοσυγγρικὰ δὲν ὑπάρχουν παρὰ τρεῖς ἔδρες, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ πολλαπλασιαζόνταν οἱ διδασκαλίες. Π. χ., στὶς Ἰνδίες συνυπάρχουν ἰνδοευρωπαϊκὲς καὶ μὴ ἰνδοευρωπαϊκὲς γλώσσες, καὶ αὐτὸ θὰ δικαιολογοῦσε τὴν ἔδρουση τουλάχιστο δύο ἐδρῶν παραπάνω. Τὸ ἴδιο γιὰ τὸ μεγάλο καὶ ποικίλο ἐπίπεδο τῶν ἀφρικανικῶν γλωσσῶν. Ἡ ὀνομασία τῆς Σχολῆς μάλιστα (τῶν «ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν») δὲν εἶναι καὶ τόσο κατάλληλη, μὲ τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ποικιλία τῶν μαθημάτων. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ὅρος «ζωντανὲς γλώσσες» εἶναι σωστός, ἀν καί, σὲ μερικὲς ἔδρες, ἡ ἱστορία τῆς γλώσσας ἔχει τὴν θέση τῆς (ἀρχαῖα τουρκικὰ, ἀρχαῖα βουλγαρικὰ, κλπ.). Ἀλλὰ πόσο σχετικὸς εἶναι ὁ ὅρος «ἀνατολικὲς γλώσσες»! Ἐπειδὴ δὲν καθορίζονται οἱ «ἀνατολικὲς» γλώσσες κατὰ μίαν ἰδιαίτηρη καὶ ἐνιαία σύσταση, μόνο μιὰ γεωγραφικὴ διανομὴ δικαιολογεῖ — φαίνεται — τὴν ὀνομασία τους. Τότε, μήπως μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι «ἀνατολικὲς γλώσσες» εἶναι τὰ βερβερικὰ, τὰ ἀραβικὰ τοῦ Μαρόκου, τὰ τσεχικὰ, τὰ οὐγγρικὰ, τὰ φιλλανδικὰ, κτλ.; Μιὰ φορὰ μάλιστα (ἀπὸ τὰ 1930 ὠς τὰ 1933), διδάχτηκαν στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τὰ ὀλλανδικὰ καὶ τὰ ἀγγλικὰ! Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἐπρόκειτο τότε μόνο γιὰ βοηθητικὰ μαθήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ διευκολύνουν τὴν ἀνάγνωση πολλῶν ἔργων σχετικῶν μὲ τὴν Ἰνδία ἢ τὴν Ἰνδονησία, καὶ γραμμένων ἀπὸ Ἀγγλοὺς ἢ Ὀλλανδοὺς. Ἐμείνει δηλαδή ἡ παλαιὰ ὀνομασία τῆς Σχολῆς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου δὲν εἶχε παρὰ τρεῖς ἔδρες γιὰ τὶς γλώσσες τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς, κατ' ἀντίθεση μὲ τὶς δυτικὲς γλώσσες. Σήμερα, ὁ τίτλος τῆς Σχολῆς σημαίνει τὸ μὴ «κλασικὸ» (κατὰ τὶς γαλλικὲς ἀντιλήψεις) καὶ ἀναφερόμενο στὸν «ἀνατολισμό», πελώριο ἐπίπεδο καὶ λίγο ἀόριστο, ἀφοῦ περιέχει τὴν ἱστορία, τὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἐπιγραφικὴ, τὴν ἱστορία τῆς τέχνης καὶ τῶν θρησκείων, τὴ φιλοσοφία, τὴ λογοτεχνία καὶ τὴ γλωσσολογία, δηλαδή πολυἀριθμούς καὶ διαφορετικοὺς κλάδους, πού, ἐξἄλλου, ξαναβρίσκονται καὶ ἔξω ἀπὸ τὶς ἀνατολικὲς σπουδές. Δύσκολο νὰ πεῖ κανεὶς ποῖα εἶναι ἡ ὀρθοτικὴ γραμμὴ μεταξὺ Δύσης καὶ Ἀνατολῆς: ἀπόδειξη ὁ ἀραβικὸς κόσμος. Ἄν μιὰ μέρα ἰδρῶθει μιὰ ἔδρα τῶν γλωσσῶν ποὺ μιλοῦν οἱ Ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, δὲν εἶναι ἀπίθανο πὼς θὰ βρεῖ τὴν θέση τῆς ἀνάμεσα στὶς ἔδρες τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν!

Αὐτὴ ἡ Σχολὴ εἶναι συνάμα ἕνα διδασκαλικὸ Κέντρο καὶ ἕνα ἐρευνητικὸ, τουλάχιστο μιὰ προπαρασκευὴ στὴν ἐπιστημονικὴ ἐρευνα. Ποιὰ εἶναι ἡ φύση τῆς διδασκαλίας τῆς, ποιὰ ἡ μέθοδος; — Πῶς γίνεται ἡ προπαρασκευὴ στὴν ἐρευνα, καὶ ποιὰ τὰ ἀποτελέσματα; — Σ' αὐτὲς τὶς ἐρωτήσεις θὰ προσπαθήσω νὰ ἀπαντή-

σω, ὥστε νὰ εἶναι ὁ ἀναγνώστης σὲ θέση νὰ καταλάβει ποῖός εἶναι ὁ ρόλος τῆς Σχολῆς μέσα στὴ γαλλικὴ ἀνώτερη παιδεία, καὶ ποιά ἡ σημασία τῶν ἀνατολι-
στικῶν σπουδῶν μέσα στὴ γαλλικὴ ἐπιστήμη.

B

Ἡ φοίτηση, στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, θέλει τρία χρόνια, καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, γιατί, κοντὰ στὰ μαθήματα τοῦ καθηγητῆ, γίνονται ἀσκήσεις πού τίς διευθύνει ἓνας ὑφηγητὴς ξένος. Μὲ τὴν πείρα πού ἔχει τῆς γλώσσας του καὶ τῆς χώρας του, βοηθεῖ τὸν καθηγητῆ. Ἔτσι, διατηρεῖται, στὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσας, ὁ σύνδεσμος τοῦ «ὀπτικοῦ» καὶ τοῦ «ἀκουστικοῦ» πρὸς ὄφελος τοῦ μαθητῆ πού μαθαίνει νὰ μιλεῖ. Ἀπὸ τὸ δεῦτερο χρόνο, οἱ ἀσκήσεις γίνονται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴν ξένη γλώσσα. Σπανιώτατα χρησιμοποιεῖται ἡ γαλλικὴ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν—τώρα εἶναι περίπου 1 200 ταχτικοὶ μαθητὲς καὶ 700 ὡς 800 ἀκροατὲς (πού δὲν δίνουν ἐξετάσεις)—πολὺ αὐξήθηκε ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια. Εἶναι τρεῖς φορές πῶς μεγάλος ἀπ' ὅτι ἦταν στὰ 1939, ὅπου ἤδη οἱ φοιτητὲς ἦταν περισσότεροὶ παρὰ στὰ 1920, ὅταν ἔληξε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος. Ὡστόσο, ἡ ἀναλογία τῶν μαθητῶν κατὰ τίς γλώσσας μένει ἀπάνω κάτω ἡ ἴδια. Ὅ,τι χαρακτηρίζει τίς διαφορὰς διδασκαλίας τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν εἶναι ἡ ἀριθμητικὴ ἀνισότητά τοῦ ἀκροατηρίου. Πότε μιὰ γλώσσα τραβᾷ πολλοὺς φοιτητὲς, γιὰ διαφοροὺς λόγους, πότε ἄλλη γλώσσα παρακολουθεῖται ἀπὸ λίγους. Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1939, τὰ ρωσικὰ εἶχαν τοὺς περισσότερους μαθητὲς (τότε, κάθε χρόνο, γράφονταν 30 ὡς 40 πρωτοετίς). Ἐπειτα ἔρχονταν τὰ κλασικὰ ἀραβικὰ, καὶ τὰ κινεζικὰ. Ὑστερα, τὰ περσικὰ, τὰ ἀνατολικὰ ἀραβικὰ, τὰ τουρκικὰ, τὰ νεοελληνικὰ, τὰ πολωνικὰ, κλπ., γιὰ νὰ κατασταλάξουμε στὰ μαθήματα πού τὰ παρακολουθοῦσαν μόνο δυὸ τρεῖς φοιτητὲς. Σήμερα, οἱ ἀναλογίαι σχεδὸν δὲν ἄλλαξαν· πρῶτα τὰ ρωσικὰ μὲ 300 πρωτοετίς, τὰ κλασικὰ ἀραβικὰ ἔπειτα μὲ 80, τὰ κινεζικὰ μὲ 60. Ὅσο γιὰ τὰ νεοελληνικὰ, ὁ ἀριθμὸς τῶν πρωτοετῶν ἀνέρχεται σὲ 30 ὡς 40 κάθε χρόνο.

Ὅτι κι ἂν εἶναι ἡ γλώσσα, τὸ καταστατικὸ τῆς Σχολῆς, πού κάνει ὑποχρεωτικὴ τὴ φοίτησιν, ἐπιβάλλει κάθε χρόνο μιὰ γραπτὴ καὶ προφορικὴ ἐξέταση στοὺς μαθητὲς. Ὑστερα ἀπὸ τὰ τρία προβλεπόμενα χρόνια, ἡ ἐπιτυχία στὴν τελευταία ἐξέταση δίνει τὸ «Δίπλωμα τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν».

Οἱ διδασκόμενες γλώσσες στὴ Σχολὴ διαιροῦνται σὲ τρία τμήματα (κατὰ τὰ προγράμματα πού φέρνουν τὰ τοιχοκολλήματα): 1ο) Ἀνατολικὴ Εὐρώπη (δηλαδὴ γλώσσες τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, τῆς Βαλκανικῆς, ρωσικὰ καὶ ἀρμενικὰ), 2ο) Ἑγγύς Ἀνατολή (δηλαδὴ οἱ μουσουλμανικὲς γλώσσες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, τὰ αἰθιοπικὰ, οἱ ἀφρικανικὲς γλώσσες), 3ο) Ἄπω Ἀνατολή, Ἰνδία καὶ Ὀκεανία. Πρόκειται γιὰ μιὰ βολικὴ διαίρεση, μισογεωγραφικὴ, μισοιστορικὴ, δηλαδὴ βασισμένη στὴ διανομὴ τῶν γλωσσῶν ἀπάνω στὴν οἰκουμένη ὡς καὶ στὴ γλωσσολογικὴ συγγένεια καὶ στοὺς τύπους πολιτισμοῦ. Διαίρεση σχετικὴ, ἴσως καὶ ἀθάλαττη, γιατί, π.χ., οἱ Ἰνδικὲς γλώσσες ἀναφέρονται σὲ τρεῖς γλωσσικὲς οἰκογένειες, τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν, τὴν δραβιδιανικὴν, τὴν μούντα. Ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ ἀποψη, ἡ διαίρεση εἶναι καθαρὴ· ἡ πρώτη εἴρεται στὰ βορινὰ μέ-

ρη τῆς Ἰνδίας, ἡ δευτέρα (μὲ τὸ ταμὸν πρὸ πάντων) στὸ ἡπειρωτικὸ μέρος τοῦ Ντεκκάν, ἡ τρίτη περιορίζεται σὲ σκόρπια νησάκια κατὰ τὰ βορεινὰ σύνορα. Ἄλλὰ, ὅσο γιὰ τοὺς πολιτισμούς, μέσα στὸν Ἰνδοευρωπαϊκὸ κλάδο, τὰ Ἰνδοστανικά εἶναι τὸ ἰδίωμα τῶν Ἰνδοῦστων, ἐνῶ τὸ εὐρυντὸ εἶναι τὸ ἰδίωμα τῶν μουσουλμάνων.

Οἱ κυρίως γλωσσολογικὲς διδασκαλίαι τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν συμπληρῶνται μὲ μαθήματα γιὰ τὴ Γεωγραφία, τὴν Ἱστορία καὶ τοὺς Θεσμούς τῶν Λαῶν, κατὰ τὰ τρία γλωσσικὰ τμήματα. Ἔτσι, ἡ μελέτη τῶν γλωσσῶν τοποθετεῖται μέσα στὴ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος ὅπου μιλοῦνται οἱ γλώσσαι. Γιὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τὸν περίφημο νόμο ποὺ διατύπωσε ὁ μεγάλος γλωσσολόγος Φερδινάνδος ντὲ Σωσσούρ, στὴ γλώσσα τὸ «σημαίνει»—δηλαδὴ τὰ σημεῖα ποὺ τὸ σύνολό τους ἀποτελεῖ τὴ γλώσσα—εἶναι στενὰ καὶ διαρκῶς δεμένο μὲ τὸ «σημαινόμενο»—δηλαδὴ τὸ ἀντικείμενο ποὺ πρόκειται νὰ καθορίζεται. Εἶναι φανερὸ πὼς ἡ γλώσσα καθαυτὸ δὲν ὑπάρχει. Δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπικοινωνῆσιν τὴ σκέψη του μὲ τὰ φωνητικά, μορφολογικά, λεξικολογικά καὶ φρασολογικά μέσα. Ἡ γλώσσα δὲν εἶναι αἰτία, εἶναι συνέπεια. Περιέχει δυὸ λειτουργίαι ἀχώρισται: τὴν ἔκφραση ἢ διατύπωση, τὴν ἐπικοινωνία ἢ ἀνταλλαγὴ. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς γλώσσας προϋποθέτει ψυχολογικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, ποὺ ὁ γλωσσολόγος πρέπει νὰ τίς ἔχει ὑπόψιν του, καὶ ποὺ τίς ἀνακαλύπτει πίσω ἀπὸ τὴ γλώσσα τὴν ἴδια.

Γ

Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν ἔχει δυὸ σκοπούς, ποὺ ἀνταποκρίνονται στὴ φύση τῆς διδασκαλίας τῆς: 1ο) μορφώνει διερμηνεῖς, 2ο) μορφώνει ἐπιστήμονες, εἰδικούς τῶν ἀνατολιστικῶν σπουδῶν. Πράγματι, ἡ διδαχτικὴ μέθοδος εἶναι ἡ ἴδια σὲ κάθε περίπτωση, —μόνο οἱ διαφορὰς προκύπτουν ἀπὸ τίς σταδιοδρομίαι ποὺ προτιμοῦν οἱ νέοι, μιὰ καὶ ἀποφρίττησαν.

Ἡ διερμηνεῖα, ὡς ἐπάγγελμα, ἀπαιτεῖται πολλὰς φορὰς ἀπὸ τίς ἀνάγκαι τῆς ἰδιωτικῆς ἐνέργειας, ἢ, ὅπως λένε, τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα, δηλαδὴ τοῦ Ἐμπορίου, τῆς Βιομηχανίας, τῆς Τράπεζας, κλπ., στίς συναλλαγὰς μὲ τοὺς ξένους (ἐξαγωγή, ὀσοληψία)—ἐπειτα ἀπαιτεῖται ἀπὸ τίς ἀνάγκαι τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν διοικήσεων τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους (δηλαδὴ τῶν Ὑπουργείων τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν Ἐμπορικῶν, τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, τῆς ὑπερπόντιας Γαλλίας, τῆς Παιδείας, τῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας, τῆς Ὑγιεινῆς, τῆς Ἐργασίας) στίς θέσεις συντακτῶν, στὰ διάφορα τμήματα τῆς ἀποικιακῆς διοικήσεως στὴν Ἀφρική, στὴν Ἐθνικὴ Ραδιοφωνία, στὰ Γραφεῖα τοῦ Τύπου, στίς δημόσιαι Βιβλιοθήκαι, στὸ Ἐθνικὸ Τυπογραφεῖο, στὴ δημόσια διδασκαλία (ἰδίως γιὰ τὰ ἀραβικά καὶ τὰ ρωσικά, ποὺ μαθαίνονται τώρα στὰ γυμνάσια). Μά, πρὸ πάντων, ἡ διερμηνεῖα χρησιμοποιεῖται στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν ποὺ διοργάνωσε (διατάξεις τῆς 11ης Ὀκτωβρίου 1946 καὶ 21ης Ἰανουαρίου 1954) τὸ τμήμα τῶν «Γραμματέων τῆς Ἀνατολῆς», ἀνανεώνοντας καὶ προσαρμόζοντας στίς σημερινὰς συνθήκαι τὸ σῶμα τῶν παλαιῶν διερμηνέων. Οἱ ὑποψήφιοι, μορφωμένοι ἀποκλειστικὰ στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, ἀποστέλλονται δόκιμοι ἔξω, καὶ, στὴν ἐπιστροφή τους, καταθέτουν μιὰ μελέτη ποὺ ἐξετάζεται, καὶ ποὺ ἀναφέρεται σ' ἓνα θέμα

σχετικό με μιὰ χώρα πού ἀνήκει σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τρία τμήματα πού διάλεξαν.

Ἡ μόρφωση ἐπιστημόνων εἶναι ἐξίσου ὁ σκοπὸς τῆς Σχολῆς. Ἀπὸ τοὺς διάφορους κλάδους πού περιέχουν οἱ ἀνατολιστικὲς σπουδές, ἡ γλωσσολογικὴ ἀποψη φαίνεται ἡ πιὸ σπουδαία. Ὅμως ἡ μύηση στοὺς ἄλλους κλάδους γίνεται στὴ Σχολή, καί, πολλὰς φορές, συνδυάζεται μετὰ τὰ μαθήματα τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, τῆς Σορβόννης, τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνωτέρων Σπουδῶν, τῆς Σχολῆς τοῦ Λουβρ (ἱστορία τῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογία) καί, ἐνδεχομένως, μετὰ τὰ μαθήματα τῆς ἰδιωτικῆς (δηλαδὴ ὄχι κρατικῆς) ἀνώτερης παιδείας, — ὅπως εἶναι τὸ Καθολικὸ Ἰνστιτούτο, τὸ Ἰνστιτούτο Ὁρθόδοξης Θεολογίας, ἡ Σχολὴ τῆς Διαμαρτυρούμενης Θεολογίας, ἡ Ἰσραηλιτικὴ Σχολὴ τῆς Γαλλίας, ὅπου οἱ σπουδὲς θρησκευτικῆς ἐξήγησης βασίζονται στὴν ἀνατολικὴ φιλολογία. Γιὰ νὰ ἐπανεέλθουμε στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία (μόρφωση καὶ ἔρευνα) ἐκδηλώνεται μέ: 1ο) τὴ διδασκαλία καὶ τίς μεθόδους τῆς, 2ο) τὰ ἀναγνώσματα καὶ τίς συμβουλεύσεις στὴ βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς, 3ο) τὰ δημοσιεύματα τῆς Σχολῆς, 4ο) τίς πρακτικὲς ἐργασίαις (δηλαδὴ ἐργαστηριακὲς ἀσκήσεις, κέντρα εἰδικῶν σπουδῶν, διαλέξεις, συζητήσεις, προβολές, κλπ.) Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ Ἀνώτερη Σχολὴ Ἀνατολιστικῶν Σπουδῶν, πού ἡ δράση τῆς ξαπλώνεται ὁλοένα ἀλλὰ πού ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστῆμη τῆς δίνει ἐνδύτητα.

1ο) Στὴν ἐκμάθηση τῶν ξένων γλωσσῶν, ὑπάρχουν πολλὰς μέθοδοι· στὴ μέση παιδεία, π.χ., δὲν εἶναι οἱ ἴδιες μετὰ τὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, πού, ἐξἄλλου, δὲ μεταχειρίζεται τὴ μέθοδόν τῆς ἀμετάβλητη. Ἐπειδὴ στηρίζεται στὴ γλωσσολογία — μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ νέες ἐπιστῆμες, πού ἀνανεώνεται κάθε τόσο — παίρνει ὑπόψην τῆς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν καὶ τίς διαφορὰς ἀπόψεις τῆς γλώσσας πού ἀνακαλύπτονται. «Γλωσσολογικὴ Σχολή», εἶπε, γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν ἓνας παλαιὸς διευθυντῆς τῆς. Μ' ὅλη τὴ σημασία πού πῆραν τὰ μαθήματα πολιτισμοῦ, ἡ ὄνομασία ἔχει πάντα τὴν ἀξία τῆς. Τὸ ἀποδείχνει ἡ δημιουργία, ἐδῶ καὶ τέσσαρα χρόνια, μιᾶς «Γλωσσολογικῆς Προπαιδευτικῆς», χάριν στὴν πρωτοβουλία μερικῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς. Μετὸν τίτλον «Μαθήματα τῶν τοπικῶν γλωσσῶν», γίνονται μαθήματα γιὰ νὰ γνωρίσουν τίς γλωσσολογικὲς μεθόδους πρῶτα νέοι ἀκροατῆς, ἰθαγενεῖς ἀπὸ τὴν Ἀφρική, πού ἔρχονται στὸ Παρίσι γιὰ σπουδές, καὶ εἶναι μορφωμένοι ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ ἐρευνήσουν τὰ δικά τους ἰδιώματα, ἅμα θὰ ἐπιστρέψουν στὸν τόπον τους. Ἐπειτα ἀπευθύνονται τὰ μαθήματα στοὺς φοιτητῆς τῆς Σχολῆς, ἀπὸ τὴν πρώτη χρονιά, δηλαδὴ δταν, μετὰ τὸ Γυμνάσιον, ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μετὰ τὴ διδασκαλία τῆς Ἀνώτερης Παιδείας. Ὁ σκοπὸς τῶν μαθημάτων εἶναι ἡ ἐξήγηση τῆς γλωσσολογικῆς μεθοδολογίας, καὶ ἡ ἐκθεση τῆς ἐξέλιξης καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς σημερινῆς γλωσσολογίας κατὰ τοὺς κυριότερους κλάδους τῆς, δηλαδὴ Γενικὴ Γλωσσολογία, Ἱστορικὴ Γλωσσολογία, Φωνητικὴ, Φωνολογία, Διαλεκτολογία, Λεξικολογία. Ἡ ἀπόκτηση τῶν οὐσιαστικῶν γνωρισμάτων, τῶν βασικῶν φαινομένων, εἶναι ἀναγκαία, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ γλώσσα πού μαθαίνεται.

Πρωτότυπη εἶναι, ἀλήθεια, ἡ διδασκαλία στὴ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν, γιατί, ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἡ βάση τῆς εἶναι ἐπιστημονικὴ. Τὰ γραμματικὰ φαινόμενα δὲν ἐκθέτονται κατὰ κανόνες ἀλλὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα, πού καταστάλαξε στὴ σημερινὴ κατάσταση. Πρόκειται γιὰ μιὰ «γλωσσολογι-

κή παιδαγωγία», σχεδόν μοναδική στη γαλλική παιδεία, όπου ή εκμάθηση των γλωσσών, πολλές φορές, έπηρεάζεται από την παλαιά σχολαστική γραμματική. Έδώ θα θυμίσω ότι στην Έλλάδα ο κ. Τριανταφυλλίδης κατάβαλε προσπάθειες για να βασίσει την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας, στα σχολεία και στα γυμνάσια, άπάνω στη γλωσσολογική μέθοδο. Να μελετά κανείς τη γλώσσα ξεκινώντας από τον καταρτισμό της, για να την ανάγει στην ιστορική της πηγή, αυτή είναι, φαίνεται, ή αρχή της επιστημονικής εκμάθησης μιιάς γλώσσας. Στη Γαλλία, έγινε ή προσαρμογή της στις Ανατολικές Γλώσσες, αφού οι ανατολιστικές σπουδές συναντήθηκαν με τη Γλωσσολογία που προσδιόρισε, κατά μεγάλο μέρος, την εξέλιξή τους.

Κατά τα πρώτα χρόνια της Ίδρυσής της, ή Σχολή των Ανατολικών Γλωσσών περιείχε πρό πάντων φιλόλογους κι όχι γλωσσολόγους, ή πολύ λίγους. Έτσι, ο Λαγκλές, ο πρώτος καθηγητής της περσικής και οι διάδοχοί του : ο Κα. τρεμέρ κι ο Σεφέρ, ο Ντε Σασύ, καθηγητής της άραβικής, ο Ντ' Άνς ντε Βιλλουαζόν, ο Χάζ, ο Μπρυνέ ντε Πρέλ κι ο Μιλλέρ, καθηγητές της νεοελληνικής, είναι γνωστοί ως φιλόλογοι με τις πολλές τους εκδόσεις κειμένων. Η Σχολή των Ανατολικών Γλωσσών έγινε «γλωσσολογική» με την επίδραση δύο καθηγητών : του Μεριέ, που δίδαξε τὰ άρμενικά άπ' τὰ 1902 ως τὰ 1906, και του Μπούαγιέ, που δίδαξε τὰ ρωσικά και διεύθυνε τη Σχολή άπ' τὰ 1908 ως τὰ 1937. Ο πρώτος είναι ο πιο λαμπρός αντιπρόσωπος της συγκριτικής γραμματικής και της γλωσσολογίας, που εισήγαγε τις μεθόδους της στη διδασκαλία της Σχολής. Ο δεύτερος προσάρμοσε στη μελέτη των σλαβικών γλωσσών, ιδιαίτερα της ρωσικής, την ακριβολογία των νόμων που οι γλωσσολόγοι ανακάλυψαν σε άλλους κλάδους. Άν όμως, από τότε, γενικεύτηκε στη Σχολή ή αρχή της μελέτης κατά τη γλωσσολογική μέθοδο, δεν καταστάλαξε σ' έναν αυτοματισμό στην εκμάθηση κάθε γλώσσας. Πρώτα, ή φύση της γλώσσας καθορίζει και επιβάλλει τη μέθοδο. Π.χ., υπάρχουνε διαφορές μεταξύ των γλωσσών πολιτισμού (όπως είναι ή ρωσική, ή ρουμανική, ή ουγγρική, ή περσική, ή ελληνική, κλπ., που έχουνε μιιά λογοτεχνία), και των ιδιωματικών γλωσσών, όπως είναι οι άφρικανικές, τὰ βερβερικά, τὰ ώκεανικά, κλπ., που αξίζουν πολύ από την καθαυτή γλωσσολογική άποψη, μα που, όσο για τὰ δημιουργήματά του πνεύματος, περιορίζονται στη λαογραφία. Μπορεί κανείς να μελετήσει μιιά κοινή γλώσσα (π.χ. ελληνικά, ρουμανικά, κλπ.) κοντά στα ιδιώματά της (είτε χωρίζει τη μιιά μελέτη από την άλλη, είτε συγκρίνει την κοινή γλώσσα με τὰ ιδιώματα), αλλά, στο για τὰ βερβερικά, είναι ανάγκη, έλλειψει μιιάς κοινής γλώσσας, να διαλέξει κανείς ανάμεσα στις ιδιωματικές ομάδες που θέλει να περιγράψει. Έπίσης, τὰ κλασικά άραβικά (λογοτεχνική γλώσσα), που κάνουν τη μουσουλμανική ενότητα, δε διδάσκονται όπως τὰ ιδιωματικά άραβικά (του Μαρόκου, της Αιγύπτου, της Συρίας, κλπ.). Τὰ κλασικά άρμενικά παρουσιάζουν μιάν ενότητα που άνήκει στην περασμένη εποχή, μα που σήμερα καταστράφηκε από το σχηματισμό δύο ιδιωματικών ομάδων, της δυτικής και της ανατολικής. Τέλος, δεν μπορεί κανείς να διδάσκει με τον ίδιο τρόπο μιιά γλώσσα που παρουσιάζει κάποια ενότητα (τὰ πολωνικά, τὰ τσεχικά, τὰ ρουμανικά) και μιιά γλώσσα όπως τὰ ελληνικά, όπου το «γλωσσικό ζήτημα» έναντιώνει την καθαρεύουσα στη δημοτική, ώστε, μ' όλες τις σχέσεις και τις έπαφές,

νά έχουμε δυο γλώσσες, που διαφέρουν κατά τον καταρτισμό τους.

Έξω από τη φύση της γλώσσας, που επιφέρει ποικιλία στη διδαχτική μέθοδο, οι τάσεις του καθηγητή συντελούν να επιφέρουν κι αυτές άλλη ποικιλία. Οι γάλλοι γλωσσολόγοι αντιπροσωπεύουν ό καθένας, κατά τις προτιμήσεις του και τις έρευνές του, τὰ διάφορα ρεύματα που παρατηρούνται στην τωρινή γλωσσολογία και, που έδωσαν άφορμή σε σπουδαία δημοσιεύματα. Τίς παλαιές αντίληψεις (ιστορική, συγκριτική, κλπ.), που, γεννημένες από τις ιδέες του 19ου αιώνα, αναγνώριζαν για γενικό νόμο των φαινομένων την εξέλιξή τους μέσα στο χρόνο, τίς διαδέχτηκαν τώρα άλλες, όπως, π. χ., ή «φωνολογία», ή «στρουκτουραλισμός», ή «συνταγματισμός», ή «ύφολογία». «**Φωνολογία**» λέγεται ή μελέτη των φθόγγων όσο έχουν ένα λειτουργικό ρόλο στη γλώσσα, γιατί διαφοροποιούν τις λέξεις. Σύσταση και χαρακτηριστικά των φθόγγων, συστηματική τους συγκρότηση, ουσία των εναντιώσεών τους, διανομή και θέση τους στις λέξεις, συχρότητά τους κι απόδοση ή χρησιμοποίησή τους, αυτά είναι τὰ κυριότερα προβλήματα που δάξει και προσπαθεί να λύσει ή φωνολογία. «**Στρουκτουραλισμός**» θά πούμε τὸ σύνολο των θεωριών που εξετάζουν τὸν καταρτισμό της γλώσσας έξω από κάθε ιστορική άποψη. Τὸν αντιπροσωπεύουν διάφορες σχολές στην Ἄμερική, στη Σκανδιναβία (κυρίως στη Δανία) και στη Γαλλία. «Καταρτισμός» ή «σύσταση» λέγεται τὸ σύνολο ή ή συναρμολόγηση των στοιχείων σ' ένα σύστημα. Γενικά, ή γαλλική αντίληψη συνδέει τὸ γλωσσικό σύστημα με τή σκέψη και τὸ περιβάλλον (ή γλώσσα είναι συνάμα ψυχολογική και κοινωνική λειτουργία), ενώ οι Δανοί θεωρούν τή γλωσσολογική μορφή ανεξάρτητα από τήν ουσία όπου ἐκδηλώνεται και μόνο από τήν άποψη της λειτουργίας. Η άμερικανική σχολή δὲν παίρνει υπόψη της τή γλωσσολογική λειτουργία παρά έξω από κάθε φωνητική ή σημασιολογία. «**Συνταγματισμός**» είναι ή μελέτη των διάφορων σχέσεων που αποτελούν τήν πρόταση ή τή φράση. Φτάνει να υπάρχει μία σχέση ανάμεσα σε δυο όρους με λειτουργική αξία για να είναι «συνταγματική», δηλαδή ικανή να εκφράσει, τουλάχιστο, μιὰ από τις συνθήκες τοῦ λόγου (ύποκειμένο και αντικείμενο, χαρακτηριστικό και χαρακτηριζόμενο, περιστάσεις ή τροποποιήσεις της πράξης, κλπ.). Τέλος, ή «**ύφολογία**», άλλοτε παραμερισμένη ή χωρισμένη από τή γλωσσολογία, τώρα γίνεται παράρτημά της, και προσπαθεί να ανακαλύπτει τούς νόμους της λογοτεχνικής έκφρασης, τήν τυπολογία των μέσων, των συνδυασμών τους. Έτσι βλέπει κανείς πόσο ή διδασκαλία των ανατολικών γλωσσών μπορεί να πλουτίνει. Στις γραμματικές περιγραφές προσθέτονται καινούριες βλέψεις για τὸν καταρτισμό της φράσης, για τή φωνητική ποικιλία και τούς βασικούς φθόγγους, για τήν αισθητική της γλώσσας, κλπ.

Ὁ μεγάλος αριθμός των γλωσσών που διδάσκονται στη Σχολή επιτρέπει μιὰ μεγαλύτερη προσαρμογή των καινούριων θεωριών, που ή αξία τους δοκιμάζεται ολοένα και περισσότερο, και μπορεί καμιά φορά να ανακαλύψει άτυποφίστατα φαινόμενα.

2ο) Πολύ σπουδαία ή Βιβλιοθήκη, και μεγάλος ό ρόλος της στη ζωή της Σχολής των Ἄνατολικών Γλωσσών και στη λειτουργία κάθε διδασκαλίας. Όταν ιδρύθηκε ή Σχολή, καμιά βιβλιοθήκη δὲν προβλεπότανε, και δυο χρόνια είχε ή Σχολή τήν έδρα της μέσα στην Ἐθνική Βιβλιοθήκη, οι διευθυντές της, από τὸν

Λαγκλές ως τὸν Ρενώ, ἀνάλαβαν μαζί τὴ διεύθυνση τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων. Μόνο στὰ 1867, ὅταν ὁ Σεφέρ διορίστηκε διευθυντής, μιὰ εἰδικὴ βιβλιοθήκη ἰδρύθηκε, καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖται γιατί, στὰ 1873, ἔπρεπε νὰ μεταφερθεῖ ἡ Σχολὴ στὰ κτίρια ποὺ κατέχει σήμερα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων, ποὺ στὰ 1867 περιοριζότανε στοὺς 300 τόμους γιὰ τίς ἀμειβοσὲς ἀνάγκες τῆς διδασκαλίας, περνοῦσε τοὺς 3 000 στὰ 1873, ἐποχὴ ὅπου ἰδρύθηκε ἡ πρώτη θέση βιβλιοθηκαρίου, ποὺ τὴν κατείχε ὁ Καρριέρ ὡς τὰ 1881 ὅταν διορίστηκε καθηγητὴς τῆς ἀρμενικῆς. Σήμερα, ἡ Βιβλιοθήκη τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν περιέχει τουλάχιστο 150 000 τόμους, 30 000 διάφορα ἔγγραφα, 1 000 περίπου χειρόγραφα, καὶ 3 000 περιοδικὰ καὶ ἐπιθεωρήσεις.

Ἀποτελεῖται, ὅσο γιὰ τὰ βιβλία, ἀπὸ κληροδοτήματα, δῶρα, ἀποχτήματα στὴ Γαλλία καὶ ἔξω, καὶ, ὅσο γιὰ τὰ περιοδικὰ, ἀπὸ συνδρομές. Π. χ. στὰ 1874 ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς τῶν νέων γλωσσομαθῶν προστέθηκε, μετὰ τοὺς 600 τόμους της, στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν. Στὰ 1875, ὅταν πέθανε ὁ Μπρυνὲ ντε Πρέλ, καθηγητὴς τῆς νεοελληνικῆς, ἀφῆσε στὴ Σχολὴ περισσότερους ἀπὸ 1 600 τόμους, σπάνιους καὶ μεγάλῃς ἀξίας. Ὅσον καιρὸ ἔμεινε διευθυντὴς ὁ Σεφέρ ἀποτάχθηκε στὶς ξένες κυβερνήσεις· ἔτσι, στὰ 1872, οἱ κυβερνήσεις τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας ἔστειλαν δημοσιεύματα, εἴτε γιὰ δῶρο εἴτε γιὰ ἀναλλαγὴ μὲ γαλλικὰ ἔργα.

Ὁ ἴδιος πῆγε στὴ Βιέννη, στὴ Ρωσία, στὸ Κάιρο, γιὰ νὰ ἀποχτήσῃ ἀνατολικά βιβλία. Ὅταν πέθανε, στὰ 1898, ἡ Σχολὴ εἶχε 50 000 τόμους, μετὰ πλούσιες συλλογὲς γιὰ τὴν ἀραβικὴ γλῶσσα, τὴν περσικὴ, τὴν τουρκικὴ, τὴν ἰαπωνικὴ καὶ τὴν κινεζικὴ, στὴ διάθεση τῶν λόγιων ἀναγνώστων. Ἡ πολὺχρονη διεύθυνση τοῦ Μπουαγιέ (1908 ὡς 1937) πολὺ ὠφέλησε τὴ Βιβλιοθήκη· ἀγορὰ καὶ ἐγκατάσταση κτιρίων, ἀπόκτηση καινούριων βιβλίων (σλαβικῶν καὶ οὐγγρικῶν), ἐπεξεργασία τῶν καταλόγων, διορισμὸς εἰδικοῦ προσωπικοῦ, εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσης του. Ἀπὸ τὰ 1930, προστέθηκε ἕνα Βυζαντινὸ Ἰνστιτούτο, ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ ἕνα σοφὸ Ἀμερικανό, τὸν Οὐίτμορ, πρῶην ἔφορο τοῦ Μουσείου τοῦ Χάρβαρτ. Τὰ βιβλία ποὺ διαθέτει εἶναι 20 000, σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς ἐγγύς Ἀνατολῆς. Τὸ Ἰνστιτούτο δημοσιεύει ἕνα Δελτίο, ἀπὸ τὰ 1946. Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν εἶναι, ἔτσι, πλούσια ἐφοδιασμένη, καὶ ἐπέτρεψε μερικὲς ἐπιστημονικὲς ἐργασίες — ἰδίως στὸ ἐπίπεδο τῶν σλαβικῶν σπουδῶν — ποὺ τιμοῦν τὴ γαλλικὴ ἐπιστήμη.

3ο) Ἐξῶ ἀπὸ τὴ διδασκαλίαν, ἡ Σχολὴ ἔχει τὸ χρέος νὰ δημοσιεύῃ γραμματικὲς καὶ ἐγχειρίδια, λεξικά καὶ φιλολογικὰ ἢ γλωσσολογικὰ ἔργα. Αὐτὸ τὸ πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε, συνολικὰ, ἂν καὶ ἄνισα, γιατί οἱ προσπάθειες δὲν ἦταν πάντα συστηματικὲς. Ἐνας πρῶτος κύκλος δημοσιευμάτων ἀρχίζει στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Σχολῆς καὶ λήγει στὰ 1875. Τὸν χαρακτηρίζει ἡ ἐκδοσὴ διαφόρων γραμματικῶν, σύμφωνα, τὸ εἶδαμε, μετὰ τὴν ἰδρυτικὴ διάταξιν τῆς Σχολῆς. Π. χ. εἶναι ἡ γραμματικὴ τῆς ἀραβικῆς ἀπὸ τὸν Σαοῦ (1810), τῆς ἀρμενικῆς ἀπὸ τὸν Σιρμπιέ (1823), τῆς τουρκικῆς ἀπὸ τὸν Ζωμπέρ (1823), τὰ στοιχεῖα τῆς Ἰνδο-στανικῆς ἀπὸ τὸν Γκαρσὲν ντε Ταοῦ (1829), κλπ. Ἀργότερα, σύμφωνα μετὰ μιὰ διάταξιν τῆς 22 Μαΐου 1838, δημιουργήθηκε μιὰ συλλογὴ ἀνατολικῶν χρηστομα-

θειών, πού ὁ πρῶτος τόμος τῆς εἶναι *οἱ ἐκλεκτὲς σελίδες τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἀντάρ* ἀπὸ τὸν Κωσοῦν ντὲ Περσεβάλ (ἀραβικὸ κείμενο μὲ σχόλια). Ἡ συλλογὴ περιέχει 19 τόμους, καὶ τὴν συμπλήρωσε ἄλλη μιὰ σειρὰ μὲ 21 διδαχτικὰ ἔργα. Ἀπὸ τὰ 1875, τὰ δημοσιεύματα τῆς Σχολῆς συμμαζεύτηκαν σὲ ἕξι σειρὲς μεγάλου σχήματος καὶ ἐπιστημονικοῦ χαραχτήρα (20 τόμοι γιὰ τὶς δύο πρῶτες, 21 γιὰ τὴν τρίτη, 23 γιὰ τὴν τέταρτη, 11 γιὰ τὴν πέμπτη, 6 γιὰ τὴν ἕκτη). Ἀνέκδοτα κείμενα, μεταφράσεις, σχόλια, πρωτότυπες μελέτες, μαρτυρᾶν τὴ δραστηριότητα τῶν σοφῶν πού ἀδιάκοπα διαμοιράστηκαν μεταξὺ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς. Σημειωτέον ὅτι, μέσα σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ, δημοσιεύτηκαν πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Λεγκράν, πού δίδαξε τὰ νοσῆλληνικά ἀπὸ τὰ 1887 ὡς τὰ 1904, καὶ πού εἶναι πολὺ γνωστὸς στοὺς νοσῆλληνιστὲς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς Ἑλληνες ἐπιστήμονες.

Θὰ θυμίσω μόνο τὴν περίφημὴ του δίτομη *Ἰόνια Βιβλιογραφία*, δημοσιευμένη στὰ 1910, μετὰ τὸ θάνατό του. Στὰ 1903 δημιουργήθηκε στὴ Σχολὴ μιὰ καινούρια συλλογὴ, σχήματος 8ου, πού περιέχει τώρα 14 τόμους : κείμενα, γραμματικές, ἐγχειρίδια, λεξικά, γλωσσολογικὲς μελέτες. Ἐδῶ βρίσκονται πολὺ ποικίλα βιβλία ὅπως : τὸ *Ἐγχειρίδιο τοῦ Ταμουὺ* ἀπὸ τὸν Βενσόν (1903), *Ἡ γλῶσσα τῶν Οὐολδφ* ἀπὸ τὸν Ραμπῶ (1903), οἱ *Ἐκλεκτὲς σελίδες τῆς καθαρεύουσας τοῦ 19ου αἰῶνα* ἀπὸ τὸν Λεγιφάν (1903), *Ἡ Γραμματικὴ τῆς τουρκικῆς* ἀπὸ τὸν Ντενὺ (1921), *Ἡ Σύνταξη τῶν σημερινῶν ἀραβικῶν ἰδιωμάτων τοῦ Διβάνου* ἀπὸ τὸν Φεγκαλί (1928), τὸ *Ἀλβανικὸ λεξικὸ τοῦ 1635* ἀπὸ τὸν Μάριο Ρόκ (1932), κλπ Τέλος, οἱ δύο τόμοι οἱ δημοσιευμένοι γιὰ τὰ *Ἐνατόχρονα* καὶ τὰ *Ἐνατοπεννητάχρονα* τῆς Σχολῆς (1895 καὶ 1948), πού ἀναφέραμε πιὸ πάνω, μὲ διαφορετικὴ ἀντίληψη γιὰ κάθε ἔργο, δείχνουν τὴ θέση καὶ τὸ ρόλο τῶν ἀνατολιστικῶν σπουδῶν μέσα στὴ γαλλικὴ ἀνώτερη παιδεία καὶ παρουσιάζουν τὰ ἀποτελέσματα ἐρευνῶν σὲ ἐπίπεδα λίγο γνωστά, καὶ δύσκολα προσιτά, κατὰ τὸ διάστημα ἐνάμισι αἰῶνα. Εἶναι σωστὸ ἐδῶ νὰ θυμίσουμε ὅσα ἔγραψε γιὰ τὸ ρόλο καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς Σχολῆς ἕνας διευθυντῆς τῆς : « Ἡ Σχολὴ τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἰδρύματά μας πού συντελοῦν . . . στὸ πνευματικὸ ἀκτινοβόλημα τῆς Γαλλίας. Κάθε καθηγητῆς βοηθᾶ, μὲ τὰ μαθήματά του, τοὺς φοιτητὲς καὶ μὲ τὰ ἔργα του, τὸ κοινὸ, νὰ γνωρίσουν τὴ χώρα πού διδάσκει τὴ γλῶσσα τῆς. Ἐπαναστρόφως, εἶναι σὰν ὁ πνευματικὸς ἀπόστολος τῆς Γαλλίας κοντὰ στὴν ξένη χώρα ». Θὰ προσθέσω, κατὰ τὴν πείρα πού ἀπόκτησα τώρα ἐδῶ καὶ 27 χρόνια, ὅτι δὲν μοῦ φαίνεται δυνατὸ νὰ ἐνδιαφέρεται κανεὶς γιὰ τὸν πολιτισμὸ ἐνὸς λαοῦ, νὰ ἀφιερώνει μιὰ δλόκληρη ζωὴ στὴν ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς γλώσσας του, καὶ νὰ μὴν ἀγαπᾶ τὸ μέρος ὅπου γεννήθηκε αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς, τοὺς ἀνθρώπους πού ἔπλασε, τὰ δημιουργήματα πού ἄφησε.

4ο) Πραχτικὲς ἐργασίες, μὲ διάφορες μορφές, συμπληρῶνουν τὴν ἐπίσημη διδασκαλία τῆς Σχολῆς. Πρῶτα πρῶτα, ἕνα ἐργαστήριο διοργανώνεται τώρα γιὰ τὴν πειραματικὴ μελέτη κάθε γλώσσας. Τρεῖς μαγνητόφωνα ἀγοράστηκαν, καὶ χρησιμοποιήθηκαν εἴτε γιὰ τὴν καταγραφή ὁμιλιῶν εἴτε γιὰ πειραματικὲς ἐρευνες (π.χ. τοὺς τόνους στὰ ἀναγνωστικὰ καὶ στὶς ὠκεανικὲς γλώσσες, τὸ ρυθμὸ τῆς φράσης στὰ φινλανδικὰ, στὰ νοσῆλληνικά, κλπ.). Συλλογικὲς ἐρευνητικὲς ἐργασίες ἐτοιμάζονται ἢ καὶ γίνονται. Μέσα στὸ κτίριο τῆς Σχολῆς ὑπάρχει ἕνα Κέντρο γιὰ τὶς

τουρκικές σπουδές, που εξαρτάται από το Πανεπιστήμιο του Παρισιού, και που εκδηλώνεται με διαλέξεις για γλωσσολογικά, εθνολογικά, ιστορικά, φιλολογικά θέματα. Ίδιαίτερα, διοργανώθηκε ένα κέντρο θερβερικής διαλεκτολογίας χάρη στην πρωτοβουλία του ειδικού καθηγητή. Λεξικολογικές αποδελτιώσεις, άμεσες έρευνες, είναι το αποτέλεσμα αυτών των εργασιών, με τη συμμετοχή των φοιτητών, που τους καθοδηγούν οι καθηγητές. Πολλές φορές, επίσης, διαλέξεις γίνονται από τους καθηγητές της Σχολής ή απόφοιτους ή ξένους επιστήμονες, με προβολές ή πλάκες, κατά το θέμα. Έτσι έγιναν εκδηλώσεις ελληνικής λαογραφικής μουσικής και χορών. Στη Σχολή δίνονται οι τέσσερις ετήσιες διαλέξεις της Έταιρίας «Γαλλία - Ελλάδα». Τέλος, οι μαθητές της Σχολής διοργανώνουν συνεδριάσεις καλλιτεχνικού χαρακτήρα, που σκοπός τους είναι η έκλατκυση της ανατολιστικής επιστήμης.

Υπήρξε μια εποχή όπου το προσωπικό της Σχολής ήταν πολύ λίγο «πανεπιστημιακό». Πέρασε αυτή η εποχή. Σήμερα —κι εδώ και πολλά χρόνια— οι καθηγητές της Σχολής έχουν μια πανεπιστημιακή μόρφωση, και οι ανατολιστικές σπουδές οδηγούν και στη διδασκαλική σταδιοδρομία. Οι φοιτητές οι ίδιοι παρακολουθούν, πολλές φορές, τα μαθήματα του Πανεπιστημίου (είτε στη Νομική Σχολή, είτε στη Φιλοσοφική), και παίρνουν τους βαθμούς τους ενώ μαθαίνουν μια ή δυο ανατολικές γλώσσες. Μερικοί από τους καθηγητές του Γαλλικού Ίνστιτούτου των Αθηνών έμαθαν τα νεοελληνικά στη Σχολή των Ανατολικών Γλωσσών και πήραν το δίπλωμα.

Από τη Σχολή, τέλος, βγήκαν νέοι επιστήμονες που διορίστηκαν στη Γαλλική Σχολή της Απω Ανατολής, στο Ίνστιτούτο του Καίρου, στο Ίνστιτούτο των Ανώτερων Σπουδών του Μαρόκου. Πολλές έβρες του Κολλεζίου της Γαλλίας και της Σορβόννης (της Σινολογίας, του Ινδουισμού, των Μουσουλμανικών Σπουδών, των Σλαβικών, π. χ.) τις κατέχουν επιστήμονες που μορφώθηκαν ή και δίδαξαν στη Σχολή των Ανατολικών Γλωσσών.

IV

Έδώ πρέπει να μνημονεύσουμε ιδιαίτερα τα νεοελληνικά ανάμεσα στις ανατολιστικές σπουδές. Πέντε χρόνια υστερ' από την ίδρυση της Σχολής, αυτή η γλώσσα παίρνει τη θέση της στο πρόγραμμα (στά 1800) με την όνομασία «δημοτική νεοελληνική», και ο πρώτος καθηγητής είναι ο ντ' Ανς ντε Βιλλουαζόν. Στο θάνατό του, στά 1805, διακόπτεται το μάθημα, αλλά ξαναρχίζει στά 1815 με τον Χάζ, που γίνεται ταχτικώς καθηγητής στά 1819. Διάδοχοί του στάθηκαν στά 1864 ο Μπρυνέ ντε Πρέλ, στά 1875 ο Μιλλέρ, στά 1887 ο Λεγκράν, στά 1904 ο Ψυχάρης, που έμεινε ως τά 1928. Όλοι αυτοί οι δάσκαλοι είναι γνωστοί από τις πολλές εργασίες τους στο επίπεδο της φιλολογίας ή της γλωσσολογίας. Πάντως, είναι σπουδαία η δράση τους, γιατί επέκτειναν τον ελληνισμό πέρα από τα αθαίρετα όρια που του απόδιδε ένας άπαρχαιωμένος ανθρωπισμός. Έδειξαν τη θαυμάσια συνέχεια αυτού του ελληνισμού που τόσο επηρέασε, μάλιστα κι έπλασε, τον πολιτισμό της Εδρώπης. Βέβαια αξίζει ή νεοελληνική για τον έαυτό της και για τη γνώση της σημερινής Ελλάδας που μας ανοίγει. Μά, ανεξάρτητα από τη μεσαιωνική γλώσσα και το Βυζάντιο, της βιβλικής ελληνικής και